

Практика визначення критеріїв оцінки найкращих інтересів дитини

Підготовлено в межах проєкту “Шляхи до справедливості у вирішенні сімейних конфліктів: реалізація доступності та якості медіації” впроваджується за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми “Справедливість для всіх”.

суддя - спікер

Василь Даценко

- **Суддя Лубенського міськрайонного суду
Полтавської області, к.ю.н.**
- **Тренер Національної школи суддів України**
- **Член правління ГО "АПЦ "Стале правосуддя"**

медіатор, експерт проєкту

Анжела Кричина

- **Співзасновник та медіатор Асоціації Сімейних медіаторів України**
- **Співзасновник, член Правління та Координатор Соціального проєкту Ліги Медіаторів України по співпраці із районними Службами у справах дітей**
- **Адвокат з 13-річним досвідом роботи суддею загальної юрисдикції**

Невичерпний базовий перелік елементів оцінки найкращих інтересів дитини

- Погляди дитини
- Індивідуальність дитини
- Збереження сімейного оточення і підтримка відносин
- Догляд за дитиною, її захист і безпека
- Уразливе становище
- Право дитини на здоров'я
- Право дитини на освіту

Зауваження загального порядку № 14 (2013) «Про право дитини на приділення першочергової уваги якнайкращому забезпеченню її інтересів»

Постанова Пленуму ВССУ від 19.12.2014 № 13 «Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя»

ПОГЛЯДИ ДИТИНИ

- Прийняття рішень без врахування поглядів дитини позбавляє її можливості вплинути на визначення своїх найкращих інтересів.
- Вік та вразливість дитини (інвалідність, приналежність до меншини, статус мігранта) не повинні заважати здійсненню її права на вираження своїх поглядів.
- Погляди дитини завжди мають бути враховані відповідно до її віку та ступеня зрілості при визначенні її найкращих інтересів.

*Поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю
(Ст.12 Конвенції про права дитини)*

**Постанова Великої палати ВС
Справа №402/428/16-ц
від 17.10.2018**

- 3 10 років дитина має **право активно брати участь у вирішенні своєї долі**, включаючи вибір місця проживання.
- Для досягнення згоди необхідна воля всіх трьох учасників переговорного процесу: матері, батька і дитини.

**Постанова КЦС ВС
Справа №610/2531/17
від 18.12.2018**

- Апеляційний суд заслухав малолітню дитину, що не досягла віку, в якому вона здатна сформулювати власні погляди.
- Суд врахував пояснення п'ятирічної дитини про події півторарічної давнини.
- Експертна думка фахівців у сфері дитячої психології та психіатрії не була врахована.

ПОГЛЯДИ ДИТИНИ

Законодавчо встановлено
не ті умови, за яких
*думка дитини повинна бути **врахована**,*
а ті, за яких
згода дитини не вимагається:
**відповідний вік,
стан розвитку та здоров'я**

Рішення ЄСПЛ “Хусутдінов проти Росії”

- Національні суди не завжди зобов'язані залучати експерта-психолога у справах, що стосуються дітей.
- Необхідність залучення експерта залежить від конкретних обставин справи.
- Вік і зрілість дитини повинні належно враховуватись при вирішенні цього питання.

Ухвала Арбузинського районного суду Миколаївської області від 04.01.2018 р. у справі №467/696/17

- Чи спроможна малолітня дитина, враховуючи її вікові особливості, емоційний стан, індивідуальні психологічні властивості, рівень розумового розвитку та умови мікросоціального середовища:
- Оцінювати ставлення кожного з батьків до неї?
 - Виявляти прихильність до когось з батьків?

ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ ДИТИНИ

- Діти не є однорідною масою, тому необхідно індивідуальний підхід до кожної дитини.
- Розуміння та уважне врахування особливостей кожної дитини допоможе забезпечити її найкращі інтереси.
- Діти різняться за індивідуальними характеристиками, які включають:
 - стать,
 - сексуальну орієнтацію,
 - національність,
 - релігійні переконання,
 - культурну самобутність
 - особисті якості.

ЗБЕРЕЖЕННЯ СІМЕЙНОГО ОТОЧЕННЯ ТА ПІДТРИМКА ВІДНОСИН

- **Розлучення з батьками має тяжкий вплив на дитину і допускається лише в крайньому випадку, коли є небезпека неминучої шкоди дитині.**
- **Держава повинна сприяти батькам у виконанні їхніх обов'язків та зміцнювати здатність сім'ї піклуватися про дитину, крім випадків, коли розлучення необхідне для захисту дитини.**
- **Матеріальні труднощі не є виправданням для розлучення дитини з батьками.**

ЗБЕРЕЖЕННЯ СІМЕЙНОГО ОТОЧЕННЯ ТА ПІДТРИМКА ВІДНОСИН

- Дитина не може бути розлучена з батьками через інвалідність дитини або її батьків.
- Рішення щодо батьківських обов'язків мають базуватися на найкращих інтересах дитини. Автоматичне закріплення батьківських обов'язків за одним чи обома батьками суперечить зазначеним інтересам.
- Збереження сімейного оточення включає підтримку зв'язків дитини з розширеною сім'єю (бабусі, дідусі, дядьки, тітки), а також з друзями, школою та ширшим оточенням.

Рішення ЄСПЛ “Савіни проти України”

- Розірвання сімейних зв'язків виправдане лише у виняткових обставинах, коли існує дійсна небезпека для дитини.
- При такому рішенні необхідно обґрунтувати наявність реальної небезпеки для дитини.
- Рішення про відібрання дитини від батьків повинне враховувати численні фактори, включаючи можливе насильство, недостатню опіку, недостатню соціальну та емоційну підтримку.
- Встановлення державної опіки над дитиною має бути обґрунтоване станом її фізичного або психічного здоров'я.
- Розірвання сімейних зв'язків не можна виправдати лише ненадійністю ситуації; існують менш радикальні способи вирішення проблем, такі як фінансова підтримка та соціальне консультування.
- Розгляд судових справ повинно включати в себе врахування думки дітей на всіх етапах провадження.
- Розірвання сімейних зв'язків може призвести до розлуки дітей з родиною та їхнього поміщення у різні заклади.

Постанова КЦС ВС 03.10.2018 р. у справі №569/15836/19

З матеріалів справи вбачається:

- **Відповідач знаходиться на заробітках у іншій країні з 2018 року, що обмежує його можливість безпосереднього спілкування з дітьми.**
- **Незважаючи на це, він продовжував спілкуватися з ними по телефону та виражав бажання бачитися з ними.**
- **Відповідач також забезпечував фінансову підтримку дітей, регулярно сплачуючи аліменти та намагаючись погасити заборгованість.**
- **Через своїх представників він заперечував проти задоволення позову та подавав апеляційну скаргу, що свідчить про бажання зберегти сімейні зв'язки з дітьми.**
- **Розірвання сімейних зв'язків позбавляє дитину її коріння і виправдовується лише винятковими обставинами.**

Постанова КЦС ВС 03.10.2018 р. у справі №617/112/17

Позбавлення батьківських прав є крайнім заходом впливу на батька і можливо лише:

- при доведенні винної поведінки останнього,**
- його свідомого нехтування своїх батьківських обов'язків,**
- а складні стосунки між батьками не повинні впливати на інтереси дитини.**

ДОГЛЯД ЗА ДИТИНОЮ, ЇЇ ЗАХИСТ ТА БЕЗПЕКА

- Терміни "захист і турбота" мають широке тлумачення, охоплюючи всебічне благополуччя дітей.
- Це включає задоволення їхніх основних потреб у матеріальному, фізичному, освітньому та емоційному плані, а також потреби в любові та захисті.
- Емоційна турбота є однією з ключових потреб дітей.
- Згідно з міжнародними нормами, діти мають право на захист від усіх форм фізичного, психологічного та сексуального насильства, тиску, образ, та інших форм експлуатації, включаючи сексуальні домагання, економічну експлуатацію, залучення до праці, наркотиків та збройних конфліктів.

ДОГЛЯД ЗА ДИТИНОЮ, ЇЇ ЗАХИСТ ТА БЕЗПЕКА

Запровадження воєнного стану на території України само по собі не дає достатньої підстави для вирішення питання про місце проживання дитини з одним із батьків.

Проте, врахування безпеки дитини та можливих наслідків бойових дій є ключовими факторами, які потребують уваги суду для встановлення та оцінки.

Рішення ЄСПЛ “М.С. проти України”

Заява заявника про ризик фізичного насилля була серйозною і заслуговувала на більш ретельне вивчення для встановлення того, чи існували підвищені ризики захисту і безпеки дитини під час проживання з матір'ю.

УРАЗЛИВЕ СТАНОВИЩЕ ДИТИНИ

Найкращі інтереси дитини, що перебуває в уразливому положенні, можуть відрізнитися від інтересів інших дітей, що знаходяться у схожому становищі.

Уразливе становище дитини може включати в себе такі фактори:

- Інвалідність.
- Приналежність до меншини.
- Біженство або статус прохача притулку.
- Жертва зловживань.
- Безпритульність.

ПРАВО ДИТИНИ НА ЗДОРОВ'Я

- **Право дитини на здоров'я і його стан здоров'я є ключовими факторами при оцінці найкращих інтересів дитини.**
- **Стан здоров'я дитини і наявні можливості для лікування можуть також враховуватися при оцінці та визначенні найкращих інтересів дитини в зв'язку з прийняттям значущих рішень і з інших питань.**

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.07.2018 р. у справі №712/10623/17

Дозвіл на тимчасовий виїзд дитини за відсутності згоди другого з батьків може бути наданий на підставі рішення суду на певний період, з визначенням його початку й закінчення.

ПРАВО ДИТИНИ НА ОСВІТУ

- Освіта - це не тільки інвестиції в майбутнє, але і можливість для діяльності, яка приносить радість, виховання поваги, широкого залучення і реалізації прагнень.
- Задоволення цих потреб і підвищення відповідальності дітей за подолання будь-яких чинників, що психологічно стримують, відповідає їх найкращим інтересам.

Ідея щодо індивідуального порядку застосування до кожної дитини (п.3 розділу IV Зауважень)

- При розгляді справи стосовно дитини, суд повинен дотримуватися принципу індивідуального підходу та уникати узагальнюючих висновків.
- Кожна дитина є унікальною особистістю з власними симпатіями, антипатіями, різним рівнем психологічного розвитку, фізичними потребами та соціальним становищем.
- Концепція найкращих інтересів дитини має бути гнучкою та адаптивною, а її застосування повинно коригуватися судом з урахуванням особливостей кожної окремої дитини.
- Рішення суду щодо долі дитини повинно базуватися на ретельному вивченні її індивідуальних характеристик.

**Погляди авторів, викладені у цій презентації,
не обов'язково відображають погляди
Агентства США з міжнародного розвитку
або уряду Сполучених Штатів Америки**

